

**ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ΄ ΤΑΞΗΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΕΤΑΡΤΗ 26 ΜΑΪΟΥ 2010
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ**

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1. Η αρετή, άλλωστε, έχει σχέση με τα συναισθήματα και τις πράξεις, όπου η υπερβολή και η έλλειψη αποτελεί σφάλμα και κατακρίνεται, ενώ το μέσο επαινείται και είναι το ορθό και τα δύο αυτά ανήκουν στην αρετή. Η αρετή, επομένως, είναι μια μορφή μεσότητας, αφού έχει ως στόχο της το μέσο.

Εξάλλου, η διάπραξη σφαλμάτων μπορεί να γίνει με πολλούς τρόπους (γιατί το κακό ανήκει στο άπειρο όπως υπέθεταν οι Πυθαγόρειοι, ενώ το αγαθό ανήκει στο πεπερασμένο) ενώ η επιτέλεση του σωστού γίνεται με ένα μόνο τρόπο, (γι' αυτό το ένα είναι εύκολο ενώ το άλλο δύσκολο, εύκολο δηλαδή είναι να αποτύχει κανείς στο σκοπό του, ενώ δύσκολο να τον πετύχει). Και γι' αυτούς λοιπόν τους λόγους η υπερβολή και η έλλειψη αποτελούν γνώρισμα της κακίας, ενώ η μεσότητα είναι γνώρισμα της αρετής.

Καλοί δηλαδή γινόμαστε με έναν μόνο τρόπο, ενώ κακοί με πολλούς.

B1. Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει πως η υπερβολή και η έλλειψη που αποτελούν ακρότητες βρίσκονται σε άπειρα σημεία, έξω από το μέσο, γι' αυτό ο άνθρωπος μπορεί με πολλούς τρόπους και εύκολα να αποτύχει στο στόχο του, να παρεκκλίνει από το ορθό και να κάνει σφάλμα. (τό μὲν ἄμαρτάνειν πολλαχῶς ἔστιν, ῥάδιον τό ἀποτυχεῖν τοῦ σκοποῦ) Ἐτσι η υπερβολή και η έλλειψη σχετίζονται με το κακό, το οποίο σύμφωνα με τη θεωρία των Πυθαγορείων ανήκει στο άπειρο, το αδιαμόρφωτο και επομένως μπορεί να συμβεί με διάφορους τρόπους (τό γάρ κακόν τοῦ ἀπείρου) Το μέσον αντιθέτως βρίσκεται σε ένα μόνο σημείο γι' αυτό και ο άνθρωπος μπορεί με έναν μόνο τρόπο και δύσκολα να πετύχει το στόχο του και να κάνει το ορθό (τό δέ κατορθοῦν μοναχῶς, χαλεπόν δέ τό ἐπιτυχεῖν). Επομένως, το μέσον σχετίζεται με το αγαθόν, το ορθό, το οποίο και πάλι σύμφωνα με τους Πυθαγόρειους ανήκει στο πεπερασμένο, που βρίσκεται σε ορισμένα όρια. Οι επιλογές για τη μεσότητα δεν είναι απεριόριστες. Προς επίρρωση της θέσης του ο Αριστοτέλης αξιοποίησε τις διδασκαλίες των Πυθαγορείων για τα ἐναντία, τις αντίθετες δηλαδή δυνάμεις που κυβερνούν τον κόσμο. Τα ζεύγη των ἐναντίων που χρησιμοποίησε είναι και το πέρασ με το ἄπειρον, το ἀγαθόν με το κακόν. Αξιοσημείωτη είναι επίσης η συσσώρευση αντιθέσεων όπως τό μὲν ἄμαρτάνειν - τό δέ κατορθοῦν, πολλαχῶς-μοναχῶς, ῥάδιον - χαλεπόν, ἀποτυχεῖν - ἐπιτυχεῖν, ἀρετή - κακία, ὑπερβολή-ἔλλειψις - μεσότης, ἔσθλοί - κακοί, ἀπλῶς - παντοδαπῶς.

Ο Αριστοτέλης τέλος, παραθέτει το στίχο κάποιου ποιήματος γνωστού στους αρχαίους (ἔσθλοί μὲν γάρ ἀπλῶς παντοδαπῶς δέ κακοί) και με τον τρόπο αυτό κάνοντας επίκληση στην αυθεντία συμπληρώνει τη θέση του πως οι άνθρωποι

γίνονται καλοί μόνο με έναν τρόπο και με μια συμπεριφορά ενώ αντίθετα μπορούν με πολλούς τρόπους να παρεκκλίνουν από το ορθό και να διαπράξουν το λάθος.

B2. Ο Αριστοτέλης έχοντας ολοκληρώσει την έρευνά του σχετικά με τον τρόπο απόκτησης και την ουσία της αρετής καταλήγει στη διατύπωση ενός ορισμού, όπου αποδίδονται τα βασικά χαρακτηριστικά της αρετής. Έτσι, λοιπόν, η αρετή είναι ἕξις, δηλαδή μόνιμο στοιχείο του χαρακτήρα που διαμορφώνεται από τη συνήθεια, την άσκηση της ψυχής προς το καλό. Ο άνθρωπος θεωρείται ενάρτετος μέσα από τις πράξεις του. Έχει τη δυνατότητα να δεχτεί τις αρετές, αλλά τελειοποιείται σ' αυτές με τον εθισμό, προσαρμόζοντας τη συμπεριφορά του σύμφωνα με κάποιες ηθικές αρχές, που βελτιώνουν το χαρακτήρα του και ολοκληρώνουν την προσωπικότητά του. Επιπλέον η αρετή είναι αποτέλεσμα ελεύθερης βούλησης του κάθε ατόμου, ελεύθερης και συνειδητής επιλογής του ανθρώπου, ο οποίος δεν ενεργεί υπό καθεστώς πίεσης ή εξαναγκασμού.

(προαιρετική) Κάθε άνθρωπος επιλέγει μόνος του αν θα πορευτεί το δρόμο της αρετής ή όχι. Η σημασία που απέδιδε ο φιλόσοφος στην προαίρεση καθίσταται φανερή και από το ότι τη θεωρεί ως έναν τους τρεις αναγκαίους όρους για να χαρακτηριστεί κάποιος ενάρτετος, ηθικός. Συγκεκριμένα μια πράξη θεωρείται ως ενάρτετη, όταν τηρούνται τρεις προϋποθέσεις:

α) αν είναι αποτέλεσμα ελεύθερης επιλογής (προαίρεσις)

β) αν ο άνθρωπος έχει συνείδηση της πράξης του (είδώς)

γ) αν υπάρχει σιγουριά και σταθερότητα στην πραγματοποίησή της

(βεβαίως και άμετακινήτως). Ακόμα, η αρετή σχετίζεται με το μέσο, όπως αυτό καθορίζεται από τον κάθε άνθρωπο, (έν μεσότητι οὔσα τῆ πρός ἡμᾶς) είναι η συμπεριφορά που αποφεύγει οτιδήποτε τείνει στην υπερβολή και την έλλειψη. Αυτή η ταύτιση της αρετής με τη μεσότητα είναι που την κάνει να τείνει προς την τελειότητα και να αποτελεί κάτι το εξαιρετικό.

Ο Αριστοτέλης όμως καταφεύγει και στη χρήση μιας διανοητικής αρετής, στην ανθρώπινη λογική, για να προσδιορίσει το περιεχόμενο της ηθικής αρετής. Ο ορθός λόγος, και μάλιστα η λογική του φρόνιμου ανθρώπου, (ὠρισμένη λόγῳ, ἧ ἂν ὁ φρόνιμος ὀρίσειεν) είναι το κριτήριο εκείνο που διασφαλίζει την αντικειμενικότητα στον ορισμό της αρετής [η προαίρεση και η μεσότητα αποτελούν υποκειμενικά κριτήρια ορισμού της αρετής].

Η λογική βοηθά τον άνθρωπο να διακρίνει την αλήθεια μέσα στα πράγματα, να εκτιμά κάθε φορά το ορθό, το δέον και να το πράττει. Επιπλέον κατά την άποψη του Σταγειρίτη φιλοσόφου στον φρόνιμο άνθρωπο ενώνονται και συνυπάρχουν όλες οι αρετές. Όταν υπάρχει η φρόνηση, γράφει αλλού ο Αριστοτέλης, όλες οι αρετές θα υπάρξουν. Οι διάφορες αρετές δείχνουν πώς αντιδρά ο φρόνιμος στις διάφορες περιστάσεις. Αν λείπει μια αρετή, αποδιοργανώνεται το όλον. Έτσι ο ηθικά σπουδαίος αποτελεί μέτρο σύγκρισης για τους άλλους.

B3. Σχολικό βιβλίο, σελίδα 147-149 «Η παράδοση λέει πως όταν έφευγε ο Αριστοτέλης... στη θανατική καταδίκη και στο τέλος του Σωκράτη.»

- B4.** σχέση → ἕξις
ανόρθωση → κατορθοῦται
καθαίρεση → προαιρετική
απάθεια → πάθει
υπόλοιπο → ἔλλειψις
διαβλητός → ὑπερβάλλειν
εικαστικός → εἴκαζον
ουσία → οὔσα
πρακτική → πράξεσι
ραστώνη → ῥάδιον

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

- Γ1.** Αν όμως θα ζήσω για περισσότερο καιρό, θα είναι ίσως ανάγκη να υφίσταμαι τα βάρη του γήρατος και να βλέπω και να ακούω σε λιγότερο βαθμό και να σκέφτομαι χειρότερα και να μαθαίνω με μεγαλύτερη δυσκολία και να ξεχνάω ευκολότερα, και από αυτούς που ήμουν προηγουμένως καλύτερος, από αυτούς να γίνομαι χειρότερος· αλλά όμως δεν θα άξιζε να ζήσω αν βέβαια δεν αντιλαμβανόμουν αυτά, αφού όμως τα αντιλαμβάνομαι πώς δεν είναι ανάγκη να ζήσω και με χειρότερο και με πιο άσχημο τρόπο; Όμως αν θα πεθάνω άδικα, αυτό θα ήταν αισχρό γι' αυτούς που άδικα με θανάτωσαν· αν λοιπόν η αδικία είναι αισχρό πράγμα, πώς δεν είναι αισχρό και το να κάνει κάποιος κάτι άδικο;
- Γ2.** τοῖς πολλοῖς , τῷ γήρα , τὴν δυσμαθῆ , τούτους , ὑμῶν , ἑώρα , ἀπόβηθι , γενοίμεθα , ἦσθηται , ἀδικῆσαι
- Γ3α. ἐπιτελεῖσθαι:** τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στην απρόσωπη έκφραση ἀναγκαῖον ἔσται
- πρότερον:** επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο ρήμα ἦν.
- τούτων:** ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, γενική συγκριτική στο επίθετο χείρω
- ἀβίωτος:** κατηγορούμενο στο βίος μέσω του συνδετικού ρήματος ἂν εἶη.
- ἐμέ:** αντικείμενο της μετοχής ἀποκτεῖνασι
- ὅτιοῦν:** σύστοιχο αντικείμενο στο τελικό απαρέμφατο ποιεῖν.
- Γ3β.** Λανθάνων υποθετικός λόγος υπάρχει στην υποθετική μετοχή αἰσθανομένω, η οποία έχει ως απόδοση το ρήμα της πρότασης ἂν εἶη, που εκφέρεται με δυνητική ευκτική. Επομένως σχηματίζεται υποθετικός λόγος που δηλώνει απλή σκέψη του λέγοντος, με την υπόθεση να εκφέρεται με ευκτική και την απόδοση με δυνητική ευκτική. «ἀλλά μήν, εἰ ταῦτα γε (ἐγώ) μή αισθανοίμην, ἀβίωτος ἂν εἶη ὁ βίος.»